

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaje) a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky **České provincie Řádu bratří domu Panny Marie v Jeruzalémě** se sídlem Rybí trh 185/16, Opava, zastoupené Mgr. Bc. Petrem Dostálem, advokátem se sídlem Za Poštou 416/2, Olomouc, proti rozhodnutí Státního pozemkového úřadu, Krajského pozemkového úřadu pro Olomoucký kraj, ze dne 6. 11. 2015 sp. zn. SPÚ 506596/2013/R9975/RR11576 č. j. SPU 546890/2015/121/GS, rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 6. 8. 2020 č. j. 23 C 3/2016-349, rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 3. 2021 č. j. 1 Co 2/2021-405 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2021 č. j. 28 Cdo 2486/2021-455, za účasti **Státního pozemkového úřadu**, Krajského pozemkového úřadu pro Olomoucký kraj, **Krajského soudu v Ostravě**, **Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu**, jako účastníků řízení, a **Národního památkového ústavu** se sídlem v Praze 1, Valdštejnské náměstí 162/3, zastoupeného JUDr. Petrem Wünschem, advokátem se sídlem Italská 27, Praha 2, jako vedlejšího účastníka, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

Rekapitulace případu a shrnutí obsahu ústavní stížnosti

1. Česká provincie Řádu bratří domu Panny Marie v Jeruzalémě (dále jen „stěžovatelka“) podala dne 27. 12. 2021 prostřednictvím svého právního zástupce ústavní stížnost, v níž brojí proti čtyřem rozhodnutím orgánů veřejné moci. Těmito rozhodnutími nebylo

vyhověno stěžovatelkou uplatněnému restitučnímu nároku na vydání pozemků v katastrálním území a obci Bouzov (níže specifikovaných; dále též „předmětné pozemky“). Stěžovatelka navrhla, aby byla všechna napadená rozhodnutí zrušena pro porušení čl. 11 odst. 1, čl. 15 odst. 1, čl. 36 odst. 1, 2, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 4 Ústavy České republiky. Tvrdila tedy porušení základních práv na ochranu vlastnictví, na ochranu víry a vyznání a na soudní ochranu z hlediska aspektů spravedlivosti řízení a absence náležitého odůvodnění rozhodnutí. Podle jejího právního názoru nebyly realizovány garance ochrany jejích základních práv, ač včas a řádně uplatnila restituční nárok podle zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 428/2012 Sb.“).

2. Rozhodnutím Státního pozemkového úřadu, Krajského pozemkového úřadu pro Olomoucký kraj, ze dne 6. 11. 2015 nebyly stěžovatelce vydány pozemky v katastrálním území Bouzov, a to devět pozemků (zastavěná plocha, zahrada, travní porost, ostatní plocha) o celkové výměře 10 318 m², náležejících k areálu státního hradu Bouzov. Návrh na vydání předmětných pozemků směřoval proti povinné osobě Národnímu památkovému ústavu.

3. Uplatnění nároku na vydání předmětných pozemků tu vyžaduje odlišení tohoto řízení (lze je označit jako „*Bouzov II*“) zejména od předchozího soudního řízení o vydání nemovitostí, v němž žádala též stěžovatelka po Národním památkovém ústavu vydání hradu Bouzov, přilehlé části areálu a mobiliáře hradu (též „*Bouzov I*“). Toto řízení skončilo před Ústavním soudem odmítavým usnesením ze dne 13. 9. 2019 sp. zn. II. ÚS 2426/19; předtím shora vypočtení účastníci, podobně jako v této následující restituční věci, stěžovatelkou uplatněnému nároku nevyhověli.

4. Důvodem nynějšího nevydání pozemků byla podle pozemkového úřadu především skutečnost, že Řád německých rytířů, právní předchůdce stěžovatelky, řádně nepožádal příslušný soud v poválečném období o vrácení pozemků. Mělo se tak stát podle zákona č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzházejících (dále jen „zákon č. 128/1946 Sb.“; tento zákon byl svou podstatou poválečným restitučním zákonem). Stěžovatelka sice argumentovala průběžným jednáním církevních hodnostářů v letech 1945-1947 se státními orgány o vydání nemovitostí v Bouzově a vyzdvihla žádost ze dne 25. 7. 1945 Zemskému národnímu v Brně, avšak tato jednání spadala převážně do doby před účinností zákona č. 128/1946 Sb. (ode dne 17. 6. 1946). Obdobný důvod zůstal součástí právního posouzení věci i posléze v řízení před obecnými soudy.

5. V řízení před civilními soudy o žalobě stěžovatelky podle části páté hlavy třetí občanského soudního řádu (nahrazení dohody o vydání věci soudním rozhodnutím) rozhodl nejprve Krajský soud v Ostravě, jenž žalobu stěžovatelky v celém rozsahu zamítl. Opřel se zejména o fakt, že dne 19. 9. 1945 byla Okresním národním výborem v Litovli vydána konfiskační vyhláška podle § 1 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (dále jen „dekret č. 12/1945 Sb.“). Jejím prostřednictvím byly zemědělské nemovitosti též v obci Bouzov (do roku 1941 majetek Řádu německých rytířů, zabraný za okupace nacistickým fondem) konfiskovány. Po konfiskaci však nenásledoval restituční návrh podaný soudem, což bylo zjištěno z přípisů Finanční

prokuratury v Brně. Nastoupila tedy nyní restituční výluka podle § 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 428/2012 Sb., neboť požadované pozemky byly konfiskovány, navíc před počátkem rozhodného restitučního období od 25. 2. 1948.

6. K odvolání stěžovatelky rozhodl Vrchní soud v Olomouci shora označeným rozsudkem tak, že se rozsudek soudu prvního stupně potvrzuje. Argumentace odvolacího soudu, jakkoli rozsáhlá, svou podstatou sleduje důvody vyložené již nalézacím soudem, pro něž restituční nárok stěžovatelce nevznikl, a pozemky tedy nebyly vydány.

7. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky odmítl. Neshledal, že by stěžovatelka položila takové právní otázky, jež by mohly založit přípustnost dovolání po meritorní stránce a přivodit pro dovolatelku příznivější rozhodnutí. Dovolací soud opřel své usnesení především o konfiskaci předmětných pozemků. Ta proběhla řádně podle dekretu č. 12/1945 Sb., který stanovil účinky konfiskace *ex lege* dnem 23. 6. 1945. Nyní nastoupil režim restitučních výluk a vzhledem ke konfiskaci před rozhodným datem 25. 2. 1948 nemohly být pozemky vydány.

8. Stěžovatelka otevřela v ústavní stížnosti řadu otázek. Brojí kupříkladu proti konfiskaci samotné, neboť ta zněla proti již tehdy neexistujícímu subjektu, tj. německé právnické osobě. Výklad zjištěného právního stavu včetně konfiskační vyhlášky, jak byl proveden obecnými soudy, považuje stěžovatelka za nepřiměřeně restriktivní, formalistický, protirečící principům demokratického právního státu i účelu restitučních předpisů, jímž je i v případě církevních restitucí zmírnění křivd způsobených totalitním režimem. Stěžovatelka také nemohla účinně uplatnit nárok podle zákona č. 128/1946 Sb., neboť nástup doby komunistické nesvobody, během níž ještě běžela tříletá lhůta k uplatnění restitučního nároku, znamenal faktickou ztrátu možnosti být v restituci úspěšný; šlo pak již materiálně vzato o pouhou formalitu a obecné soudy měly i zde postupovat ve prospěch stěžovatelky. Nemělo být pominuto ani uplatnění požadavků ve věci hradu Bouzov a přilehlých nemovitostí u tehdejšího Ministerstva školství a osvěty v roce 1947, a také odborné vyjádření prof. F. K. o neoprávněnosti aplikace konfiskačního dekretu na církevní subjekt. Všechny tyto argumenty obecné soudy v podstatě odmítly řádně posoudit.

9. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření pozemkovému úřadu, obecným soudům i vedlejšímu účastníkovi. Státní pozemkový úřad využil skrze svou krajskou složku možnost vyjádření tak, že bez bližšího vysvětlení citoval celou řadu usnesení Ústavního soudu, vydaných v podle něj typově shodných nebo velmi podobných případech. Navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta. Všechny obecné soudy stručně odkázaly na svá rozhodnutí a restituční judikaturu a žádaly, aby stěžovatelce nebylo vyhověno. Vedlejší účastník Národní památkový ústav se k věci vyjádřil s náležitou vážností a po rekapitulaci průběhu řízení před obecnými soudy vyšel z teze, že ústavní stížnost nová tvrzení nepřináší. Opakoval důkazní zjištění, že restituční nárok nebyl v minulosti Řádem německých rytířů uplatněn; ani existence údajně příznivého nálezu tehdejšího Nejvyššího správního soudu nebyla prokázána. Zdůraznil, že pro uplatnění nynějšího restitučního nároku absentuje na straně stěžovatelky právní titul ve smyslu § 5 zákona č. 428/2012 Sb. Tím spíše pak postrádají, podle vedlejšího účastníka, smysl i další tvrzení stěžovatelky, namítající procesní vady rozhodování obecných soudů. S potřebnou relevancí nelze argumentovat ani porušením § 15 odst. 1 Listiny o svobodě vyznání; k tomu směřují pasáže vyjádření o počínání německého řádu ve 40. letech minulého století. Závěrem se žádá odmítnutí ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné. Ústavní

soud si poté nevyžádal od stěžovatelky repliku k vyjádřením, neboť v nich nezazněly, oproti předchozímu průběhu řízení před obecnými soudy ani v širším argumentačním rámci, žádné nové skutečnosti.

II.

Procesní předpoklady projednání věci

10. Ústavní stížnost byla podána včas a náležitě oprávněnou stěžovatelkou, jež byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí; Ústavní soud je tedy k projednání věci příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná podle § 75 odst. 1 *a contrario* zákona o Ústavním soudu, neboť byly vyčerpány všechny zákonné procesní prostředky k ochraně práva. Ústavní soud neshledal, že by byly podle § 44 zákona o Ústavním soudu naplněny předpoklady nařízení ústního jednání.

III.

Meritorní posouzení

11. Ústavní soud aplikuje v restitučních případech zásadu *in favorem restitutionis*. Ta zazněla v relaci k církevním restitucím silně zejména v nálezu ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), převzata však byla již z dřívějšíka například z nálezu ze dne 12. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 437/03 (N 11/40 SbNU 91) nebo z nálezu ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 1703/09 (N 196/67 SbNU 531). Po orgánech státu se žádá respekt k hodnotovým základům církevních restitucí mimo jiné v případech, jež vyžadují posouzení individuálních skutkových okolností; podrobněji je tato teze aktuálně rozvedena v nálezu ze dne 25. 1. 2021 sp. zn. II. ÚS 1920/20 (body 30-32).

12. Akcent na tuto zásadu však neznačí „právo na restituci“ vlastnictví k věcem, jež určitá osoba požaduje vydat na základě tvrzené majetkové křivdy. Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005 sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.; dále též jen „stanovisko pléna Ústavního soudu“) vyhrazuje úpravu restitučních nároků, v míře omezené časově i věcně rámcem rozhodného období i dalšími skutečnostmi, zákonodárci. Případné legitimní očekávání restituce majetku musí být založeno na zákoně, popřípadě na soudním (precedentním) rozhodnutí či významných skutkových okolnostech (srov. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Kopecký proti Slovensku* ze dne 28. 9. 2004 č. 44912/98, rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bergauer proti České republice* ze dne 13. 12. 2005, č. 17120/04, rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Broniowski proti Polsku* ze dne 22. 6. 2004 č. 31443/96).

III. a/

Obecná východiska v bezprostřední relaci k posuzovanému případu

13. Zde je třeba „vytknout před závorku“ již preambulí a v § 1 zákona č. 428/2012 deklarovaný účel restitučního předpisu, spočívající ve zmírnění některých křivd, jež byly spáchány komunistickým režimem na církvích a náboženských společnostech v období od 25. 2. 1948 do konce roku 1989. Odlišení právních skutečností nastalých před rozhodným únorovým datem a v následujícím období permanentně provází řešení tohoto případu.

14. Při posouzení správních aktů orgánů státní moci bezprostředně po skončení války a ještě před počátkem rozhodného restitučního období stojí na prvním místě otázka provedení konfiskací, k nimž mělo v posuzované věci dojít nejspíše podle dekretu č. 12/1945 Sb. Nelze tu opomenout rozhodování tehdejšího Ministerstva zemědělství, učiněné v širším skutkovém i právním rozsahu oproti této věci (viz níže), jakkoli se předmětné pozemky staly jeho součástí. Při interpretaci správních rozhodnutí je též zapotřebí bezprostředně zdůraznit následující okolnost, jež zůstává ve vztahu k církevním restitucím v nynější judikatuře obecných soudů - i přes závěry nálezu ze dne 25. 1. 2021 sp. zn. II. ÚS 1920/20 ve věci *Prelatury Český Krumlov*, body 43-45 – někdy opomíjena.

15. V zákoně č. 428/2012 Sb. totiž učinil zákonodárce krok, jenž je v českých restitucích výjimečný (srov. alespoň zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, a zákon č. 229/1991 Sb., zákon o půdě). Uvedl mezi právními skutečnostmi, které v § 8 restituci církvím a náboženským společnostem vylučují, v odst. 1 písm. h) *konfiskaci věcí na základě dekretů č. 12/1945 Sb. a dekretu č. 108/1945 Sb.* (o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy). Toto zákonné řešení rozšiřuje – pro účely výluky – varietu právních skutečností, rozhodných pro konkrétní restituci, před počátek rozhodného období datovaný dnem 25. 2. 1948. To z povahy věci platí nejen pro datum nabytí účinnosti konfiskací na základě obou dekretů *ex lege* (u dekretu č. 12/1945 Sb. šlo o datum 23. 6. 1945), ale i pro deklaratorní správní akty, jimiž byly konfiskace podle obou dekretů ještě před rozhodným únorovým datem roku 1948 prováděny.

16. Je tedy oprávněné vzít při interpretaci obsahu a dopadů těchto deklaratorních aktů v úvahu například i historické reálie a nebránit se zásadnímu posouzení důsledků těchto aktů tehdy, jestliže nemířily svými účinky na věc, jež je nyní v restitučním řízení v sázce [srov. již citovaný nálezn *Prelatura Český Krumlov*, jenž dovodil neúčinnost konfiskační vyhlášky vůči právní předchůdkyni stěžovatelky; pozoruhodný je i rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 6. 2018 č. j. 4 Co 200/2016-453 (a 4 Co 150/2018), shledávající absenci konfiskačního výměru vůči zemědělskému majetku žalobce Benediktinského opatství sv. Václava v Broumově, nebo rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 26 C 3/2016-325, konstatující neúčinnost konfiskace, nenabyl-li prováděcí deklaratorní akt právní moc či byl-li zrušen odvolacím orgánem nebo tehdejším Nejvyšším správním soudem].

17. Tato interpretace restituční výluky podle § 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 428/2012 Sb. neprotiřečí účelu restituční úpravy ani z hlediska stanoviska pléna Ústavního soudu postulujícího, že právní skutečnosti nastalé před datem 25. 2. 1948 jsou „*skutečnostmi dokonanými z hlediska práva vnitrostátního i mezinárodního*“ (část III.). Stanovisko opakuje v intencích nálezu ze dne 8. 3. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 14/ 94 ve věci posouzení dekretu č. 108/1945 Sb. (věc *Dreithaler*), že „*řád minulosti nemůže být postaven před soud řádu přítomnosti*“. Opět v části III. se říká, že konfiskaci podle příslušných dekretů nelze posuzovat z hlediska vad obsažených v konkretizujících správních deklaratorních aktech, „*pokud to není výslovně zákonem připuštěno*“ (scire zákonem restitučním). Ovšem zařazením konfiskací na základě dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. do výčtu explicitních restitučních výluk zákon č. 428/2012 Sb. takovou možnost pro církevní restituce otevřel, nebo přinejmenším přezkum deklaratorních prováděcích aktů v nyní popisovaném rozsahu připustil.

18. Ústavní soud již dříve vymezil přezkum deklaratorním správních aktů (výměrů, vyhlášek) k dekretům vcelku minimalisticky tak, že postačí „*kategorizace*“ původního (otázkou zůstává, z kterého období) vlastníka konfiskovaných nemovitostí [usnesení ze dne 10. 11. 1994 sp. zn. IV. ÚS 89/94 (U 20/2 SbNU 251)]. Má-li však být fakt atypičnosti a v důsledcích nesystémovosti restituční výluky v § 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 428/2012 Sb. interpretován důsledně, je žádoucí vycházet při výkladu obsahu deklaratorních konfiskačních aktů z jejich doslovného znění (se zřetelem na právní titul, konfiskovanou osobu a rámcový rozsah konfiskovaného majetku), neboť autoritativně potvrdily účinky konfiskace a měly posílit právní jistotu ve vztahu k osobám, na něž se konfiskace vztahovala, a přiměřeně i k určení konfiskovaného majetku (k účelu deklaratorních správních aktů v obecných aspektech shodně a podrobněji Hendrych, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 195, 196).

III. b/ *Aplikační část*

19. Ústavní soud sledoval při posouzení věci samé rozhodovací linii obecných soudů i ty námítky stěžovatelky, které považoval za relevantní. Sdílí právní názor stěžovatelky potud, že se konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. na předmětné pozemky (a lze tu hovořit o hradním areálu šířeji) v té formě, jak bylo deklarováno dostupnou konfiskační vyhláškou, nevztahovala. To však samo o sobě nemůže přivodit rozhodnutí příznivé pro stěžovatelku. Ani zjištění obecných soudů o poválečném nevyužití (restituční) procesní ochrany právním předchůdcem stěžovatelky, ač začala být poskytována cestou správní a následně (pohříchu formálně) též soudní, není zjištěním majícím oporu v zákoně a tedy ani zjištěním rozhodujícím. Minulou realitou zůstává, že poválečný mechanismus nápravy případných pochybení z konfiskací a posléze nápravy alespoň majetkových křivd vzniklých potenciálním restitucentům, odvozujícím své nároky z období nacistické okupace, zůstal nedovršen. Přesněji řečeno, v případě restitucí se zastavil již na počátku. Přitom opravné záruky obsažené v dekretech č. 5/1945 Sb., č. 12/1945 Sb., č. 108/1945 Sb. a poté přímo v zákoně č. 128/1946 Sb. vykazovaly vzájemnou spojitost (k jejich širšímu zasazení do společenskoekonomického kontextu viz např. Kuklík, J. *Znárodněné Československo. Od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010, s. 141-144).

20. Obecné soudy vyzdvihly z více zjištěných deklaratorních správních aktů v regionu zejména konfiskační vyhlášku Okresního národního výboru v Litovli ze dne 19. 9. 1945, podle níž byl podle dekretu č. 12/1945 Sb. konfiskován „*osobě německé národnosti Gesellschaft zur Förderung und Pflege deutscher Kulturdenkmäler e. V. in Berlin*“ zemědělský majetek v obcích Bouzov – Doly, Březina, Podolí a Olešnice. Takový deklaratorní akt však nemohl přivodit účinky konfiskace vůči předmětným pozemkům především z důvodu věcného, neboť ty ležely v katastrálním území a obci Bouzov. Nelze zcela opomenout ani tehdy typickou vadu, spočívající v konfiskaci majetku „v dispozici“ již zjevně zaniklého německého subjektu. Skutečnost, či majetek je „ve hře“, nepochybně vnímaly i tehdejší orgány veřejné moci, což je patrné kupříkladu z důkazního zjištění nalézacího soudu o zrušení další z podobných vyhlášek z roku 1946, vydané tímž národním výborem opět vůči témuž německému subjektu.

21. Závěr rozhodný ve věci *Bouzov I* a použitý obecnými soudy též v této věci *Bouzov II*, odůvodňující neúspěch stěžovatelky neuplatněním nároku na vrácení věcí Řádem

německých rytířů podle zákona č. 128/1946 Sb., má význam potud, že uplatnění takového nároku bylo v daném čase skutečně jediným právním nástrojem, jímž bylo teoreticky možné, byť již za zhoršujících se společenskopolitických poměrů, dosáhnout vrácení hradu Bouzov s přílehlými pozemky. Nástup komunistické moci po únorovém převratu v roce 1948 však v důsledcích znamenal, že se restituční zákon č. 128/1946 Sb., navíc již modifikovaný novelou č. 79/1948 Sb., stal reálně vzato obsoletním právním předpisem - formálně nezrušeným, avšak postupně vyšlým z užívání. S nemožností dosáhnout nápravy majetkových křivd z okupace úzce souvisela i „*faktická a posléze i právní likvidace Nejvyššího správního soudu*“ (usnesení ze dne 4. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 4563/12). Nález ze dne 9. 12. 1998 sp. zn. II. ÚS 3/98 (N 152/12 SbNU 399) tu pro případ uplatnění nároku po únoru 1948 hovoří o tom, že „*skončila naděje*“ a že „*nesmyslnost soudního podání tu (...) nutno vykládat rovněž ve smyslu zákona č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu, který konstatoval programové ničení tradičních hodnot evropské civilizace, vědomé porušování lidských práv a svobod a destrukci tradičních principů vlastnického práva*“.

22. Po skončení války tehdejší československá exekutiva dobře věděla, že byl hrad Bouzov i s dalšími pozemky jako majetek Řádu německých rytířů odcizen říšskou okupační mocí. Dokládá to obsah řady listin předložených v celém průběhu řízení stěžovatelkou a koneckonců i zjištění nalézacího soudu, podle něhož v roce 1946 rozhodlo Ministerstvo zemědělství o převzetí zkonfiskovaného majetku Řádu německých rytířů, a to velkostatků v Bruntále, Rýmařově, Opavě a Litovli, s tím, že „*zvláště bude prostudována otázka hradu Bouzov a přílehlé lesní půdy*“.

23. Z listiny vydané dne 16. 6. 1947 Ministerstvem zemědělství nalézací soud zjistil, že toto ministerstvo výnosem již ze dne 30. 4. 1947 „*odevzdalo do správy a užívání Národní kulturní komisi jako státní kulturní majetek zámecký objekt Bouzov se všemi nemovitostmi*“, jak byly dále identifikovány (včetně pozemků požadovaných nyní v tomto řízení). „*Národní kulturní komise převzala zámecký objekt se všemi právy a povinnostmi ke dni 1. 5. 1947.*“ (bod 48 rozsudku soudu prvního stupně)

24. Jednání tehdejší výkonné moci rozhodně nesvědčí o skutečně demokratických poměrech již v období před únorem 1948 (o politické atmosféře, záměrech a vlivu komunistů ve vztazích k národním výborům s pozdějším ovládnutím Ministerstva vnitra srov. Kuklík, J. op. cit. výše, s. 155-160; o „*limitované demokracii*“ v letech 1945-1948, o spornosti aplikace zejména dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. na církevní právnické osoby a dalších konsekvencích, včetně pozdějších dopadů komunistické diktatury, podrobněji pojednávají například Kříž, J., Valeš, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 27-30 i jinde).

25. Poválečný konfiskační proces byl nastaven tak, že mělo dojít ke konfiskaci majetku fyzických osob německé a maďarské národnosti a zrádců a nepřátel republiky, bez ohledu na státní příslušnost, nebo též majetku právnických osob za podmínek konkretizovaných v jednotlivých dekretech (souhrnně označeno, osob státně nespolehlivých). Dělo se tak v konfiskační praxi zhusta bez rozlišení, zda uvedené osoby majetek vlastnily již za existence předmnichovské Československé republiky, nebo jej nabyly po 29. 9. 1938 pod tlakem persekuce nebo německé okupace (tj. „*v době nesvobody*“). Neuzavřený právní stav po konfiskacích majetků okupačních nabyvatelů – ovšem s opomenutím těch, kteří majetek za okupace pozbyli - měla zhojit koncepce „*neplatnosti majetkově-právních*

jednání z doby nesvobody“. Osoby za okupace takto pozbyvší majetek, mezi něž patřil právní předchůdce stěžovatelky, ale také třeba osoby židovského vyznání, vrátily-li se z koncentračních táborů, mohly uplatnit nárok na vrácení věcí podle zákona č. 128/1946 Sb. Ačkoli byla k uplatnění takového nároku stanovena tříletá promlčecí lhůta (§ 8 zákona), k řádnému projednání těchto nároků, mělo-li ještě smysl je uplatnit, natož k jejich praktické realizaci, v důsledku nastolení protiprávního komunistického režimu od 25. 2. 1948 snad kromě výjimek nedošlo.

26. Předmětné pozemky nebyly součástí konfiskace ani podle vyhlášky z 19. 9. 1945, ani podle jiného v řízení před obecnými soudy zjištěného správního aktu. I když nelze striktně dovodit povinnost tehdejší exekutivy vydat k jednotlivé konfiskaci deklaratorní akt, je zjevné, že státní moc disponovala s předmětnými pozemky na rezortní úrovni (body 22, 23 výše) bez řádného výchozího právního důvodu. Optikou restitucí tu lze dovodit, jakkoli by řád minulosti neměl být posuzován skrze řád přítomnosti, fakt odnětí majetku. K nápravě ovšem nedošlo jak pro neochotu státu před únorem 1948, tak i pro známé následné historické okolnosti. Restituční „pasivita“ právního předchůdce stěžovatelky tu pozbyla právní význam. K odnětí majetku ovšem došlo, a to je nutné se vši závažností zdůraznit, *před rozhodným datem 25. 2. 1948* a pro restituci tak stěžovatelce chybí splnění časové podmínky.

27. Stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 hájí obecný restituční rámec věcný (náprava jen některých majetkových křivd spáchaných komunistickým režimem) i časový (odnětí věcí v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990). Toto zákonné řešení, přijaté ostatně již na samém počátku restitučního procesu, se může navenek jevit v některých aspektech časově širěji pojaté historické spravedlnosti jako nedostačující, neboť při uskutečňování křivd spáchaných komunistickým režimem docházelo také ke zneužívání právních předpisů přijatých před únorem 1948, nebo i k navázání na kontroverzní exekutivní akty z bezprostředně poválečného období. Zásada neprolomitelnosti restituční časové hranice, spojená s Ústavním soudem tradovanou maximou, že „řád minulosti nepodléhá soudu řádu přítomnosti“, však v posuzovaném případě velí k akcentu na zjištěné datum odnětí věcí státní mocí ještě před 25. 2. 1948, i když poválečný restituční proces vůči majetkům pozbytým v době nesvobody, započatý po konfiskacích, nebylo již možné po nástupu komunistické moci dokončit.

IV. Závěr

28. Ústavní soud považoval za nezbytné meritorně se vyjádřit k případům, spojeným s aplikací zákona č. 428/2012 Sb. tehdy, jestliže v souvislosti s použitím konfiskačních dekretů a s rozhodnými akty státní moci ještě před datem 25. 2. 1948 nedošlo k obnovení práv některých církevních subjektů (stěžovatelů) k nemovitostem, které jimi byly vlastněny a užívány v období předválečného československého státu. Z výčtu v bodě 11 usnesení ze dne 24. 1. 2023 sp. zn. I. ÚS 78/23 je patrné, že celá řada skutkově i právně srovnatelných případů tu byla doposud rozhodnuta pouze cestou usnesení.

29. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud zamítl ústavní stížnost stěžovatelky (§ 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 27. června 2023

Tomáš Lichovník, v. r.
předseda senátu

Za správnost vyhotovení: Ivana Šmerdová

Odlišné stanovisko soudce Davida Uhlíře

S nálezem II. senátu v této věci (dále též jen „náleze“) nesouhlasím a uplatňuji vůči němu podle ustanovení § 22 zákona o Ústavním soudu odlišné stanovisko. Mám za to, že všechna napadená rozhodnutí měla být zrušena.

Soudím totiž, že II. senát Ústavního soudu vyšel ze správných premis, ale vyvodil z nich chybný závěr. Tyto zásadní premisy, právní posouzení a skutková zjištění jsou popsány v odůvodnění v části Meritorní posouzení v bodech 15. až 25. takto:

„V zákoně č. 428/2012 Sb. totiž učinil zákonodárce krok, jenž je v českých restitucích výjimečný... Uvedl mezi právními skutečnostmi, které v § 8 restituci církvím a náboženským společnostem vylučují, v odst. 1 písm. h) *konfiskaci věcí na základě dekretů č. 12/1945 Sb. a dekretu č. 108/1945 Sb.* (o konfiskaci nepřátelského majetku a Fonděch národní obnovy). Toto zákonné řešení rozšiřuje – pro účely výluky – varietu právních skutečností, rozhodných pro konkrétní restituci, před počátek rozhodného období datovaný dnem 25. 2. 1948.“

„... zařazením konfiskací na základě dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. do výčtu explicitních restitučních výluk zákon č. 428/2012 Sb. takovou možnost pro církevní restituce otevřel, nebo přinejmenším přezkum deklaratorních prováděcích aktů v nyní popisovaném rozsahu připustil.“

„Ústavní soud ... sdílí právní názor stěžovatelky potud, že se konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. na předmětné pozemky (a lze tu hovořit o hradním areálu širěji) v té formě, jak bylo deklarováno dostupnou konfiskační vyhláškou, nevztahovala. ...poválečný mechanismus nápravy případných pochybení z konfiskací a posléze nápravy alespoň majetkových křivd vzniklých potenciálním restituentům, odvozujícím své nároky z období nacistické okupace, zůstal nedovršen.“

„Obecné soudy vyzdvihly z více zjištěných deklaratorních správních aktů v regionu zejména konfiskační vyhlášku Okresního národního výboru v Litovli ze dne 19. 9. 1945, podle níž byl podle dekretu č. 12/1945 Sb. konfiskován „*osobě německé národnosti Gesellschaft zur Förderung und Pflege deutscher Kulturdenkmäler e. V. in Berlin*“ zemědělský majetek v obcích Bouzov – Doly, Březina, Podolí a Olešnice. Takový deklaratorní akt však nemohl přivodit účinky konfiskace vůči předmětným pozemkům především z důvodu věcného, neboť ty ležely v katastrálním území a obci Bouzov. Nelze zcela opomenout ani tehdy typickou vadu, spočívající v konfiskaci majetku „v dispozici“ již zjevně zaniklého německého subjektu.“

„Osoby za okupace takto pozbyvší majetek, mezi něž patřil právní předchůdce stěžovatelky, ale také třeba osoby židovského vyznání, vrátily-li se z koncentračních táborů, mohly uplatnit nárok na vrácení věcí podle zákona č. 128/1946 Sb. Ačkoli byla k uplatnění takového nároku stanovena tříletá promlčecí lhůta (§ 8 zákona), k řádnému projednání těchto nároků, mělo-li ještě smysl je uplatnit, natož k jejich praktické realizaci, v důsledku nastolení protiprávního komunistického režimu od 25. 2. 1948 snad kromě výjimek nedošlo.“

Z těchto předpokladů však II. senát Ústavního soudu dovodil, že „k odnětí majetku ovšem došlo, a to je nutné se vší závažností zdůraznit, *před rozhodným datem 25. 2. 1948* a pro restituci tak stěžovatelce chybí splnění časové podmínky.“

Na rozdíl od svých kolegů jsem toho názoru, že stěžovatelce byl odňat majetek nikoliv jednorázově, jedním rozhodnutím nebo předpisem, ale mnohaletým procesem započatým již za okupace. Stěžovatelka byla rozpuštěna výnosem Říšského komisaře pro sudetoněmecké oblasti a její majetek byl zkonfiskován, jeho nemovitosti byly dne 18. 12. 1940 zapsány do pozemkové knihy jako říšský majetek (zjednodušeně řečeno). Následně na tento za okupace zkonfiskovaný majetek byl vztažen dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Již jednou odňatý majetek byl tedy stěžovatelce odejmut podruhé. Potřetí byl tento majetek odňat v důsledku únorového převratu, kdy po 25. 2. 1948 byla možnost domoci se vrácení majetku právní cestou *via facti* vyloučena. Vzájemně navazujícími postupy tří zcela rozdílných státních režimů tak byl majetek stěžovatelce během osmi let nevratně odňat.

Podle Radbruchovy formule lze toto řetězení právních aktů (a politických událostí) považovat za případ, kdy „...rozpor mezi pozitivním právem a spravedlností dosáhne tak nesnesitelné míry, že zákon jako nepatřičné právo musí spravedlnosti ustoupit.“ Proto jsem toho názoru, že ústavní stížnost zamítnuta být neměla.

David Uhlíř